

RICHARD SENNETT, *Construir i habitar. Ètica per a la ciutat*. Editorial Arcàdia, 2018.

(Traducció: Anna Llisterri)

Als inicis del cristianisme, *ciutat* es referia a dues ciutats: La ciutat de Déu i la Ciutat de l'Home. Sant Agustí feia servir la ciutat com a metàfora del disseny previst per Déu per a la fe, però el lector de Sant Agustí a l'antiguitat, aquell que voltava pels carrerons, mercats i fòrums de Roma, no li donava cap pista de com treballava Déu en termes d'urbanisme. Fins i tot quan aquesta metàfora cristiana havia deixat de tenir sentit, va persistir la idea que *ciutat* volia dir dues coses diferents: d'una banda, un lloc físic, i de l'altra, una mentalitat formada a partir de percepcions, conductes i creences. En un primer moment, la llengua francesa va resoldre aquesta distinció fent servir dues paraules diferents: *ville* i *cit  *.¹

¹ Jacques Le Goff, *La civilisation de l'Occident m  dieval*. Paris: Flammarion, 1997. Disponible en castell  : *La civilización del Occidente medieval*. Barcelona: Paidós, 1999.

Al principi, aquestes paraules donaven noms a una cosa gran i a una de petita: *ville* es referia a la ciutat en general, mentre que *cit * designava un indret concret. En algun moment del segle XVI, la *cit * va passar-se a referir al car cter de la vida d'un barri, als sentiments que tenia la gent envers els veïns i els desconeguts i als lligams amb un lloc. Aquesta vella distinció avui s'ha perdut, almenys a França, on actualment *cit * se sol fer servir per descriure els indrets depriments que fan de magatzems de pobres als afores de les ciutats. Però val la pena recuperar-ne l' s antic perquè descriu una distinció essencial: l'entorn construït és una cosa, i com la gent l'habita n'és una altra. Avui, a Nova York, els embussos de trànsit als t nells mal dissenyats corresponen a la *ville*, mentre que la competència ferotge que a trenc d'alba empeny a molts novaiorquesos cap a aquests mateixos t nells correspon a la *cit *.

A més de descriure'n l'antropologia, *cit * es pot referir també a un cert tipus de consciència. Proust parteix de les percepcions que tenen els seus personatges de les diverses botigues, pisos, carrers i palaus on viuen per muntar un retrat del conjunt de Par s, i aix  crea una mena

de consciència col·lectiva del lloc. Això contrasta amb la manera de fer de Balzac, que explica el que passa realment a la ciutat independentment del que pensin els seus personatges. La consciència de *cit * també pot representar el desig de la gent de viure col·lectivament, com en els avalots de Par s al segle XIX, quan els revoltats expressaven les seves aspiracions de manera més general que les exigències concretes sobre les baixades d'impostos o el preu del pa: volien una nova *cit *,  s a dir, una nova mentalitat política. De fet, la *cit * està al costat de la *citoyennet *, la paraula francesa per referir-se a ciutadania.

L'expressió «entorn construït» no fa justícia a la idea de *ville*, si la paraula *entorn* s'entén només com la closca de caragol que tapa el cos urbà viuent de l'interior. Els edificis rarament són fets aïllats. Les formes urbanes tenen les seves pròpies dinàmiques internes, per exemple en la manera que tenen els edificis de relacionar-se els uns amb els altres, o amb els espais oberts, o amb la infraestructura de sota terra, o amb la natura. De quan es va projectar la Torre Eiffel, per exemple, hi ha documentació urbanística dels anys 1880 que sondejava altres indrets de Par s molt allunyats de l'emplaçament final, amb la intenció de valorar-

ne les conseqüències a escala urbana. A més, amb el finançament de la Torre Eiffel no n'hi ha prou per explicar-ne el disseny; s'haurien pogut gastar la mateixa quantitat immensa de diners per aixecar una altra mena de monument, com ara una església triomfal, que era el monument que preferien els col·legues més conservadors d'Eiffel. Un cop escollida, però, la forma de la torre va ser fruit d'una tria i no pas dictada per les circumstàncies: uns puntals rectes enlloc de corbats haurien sortit molt més barats, però l'eficiència no era l'única cosa que regia la visió d'Eiffel. I això també és cert més en general: l'entorn construït és més que un reflex de l'economia o la política; més enllà d'aquestes condicions, les formes de l'entorn construït són producte de la voluntat del creador.

Podria semblar que *cit * i *ville* haurien d'encaixar perfectament: la manera com la gent vol viure s'hauria d'expressar en la manera de construir les ciutats. Però just aquí rau un gran problema. L'experiència que es té en una ciutat, com la que es té al llit o al camp de batalla, poques vegades   perfecta i sense incidents, sinó que més aviat   plena de contradiccions i irregularitats.

El 1784, en un assaig sobre la vida cosmopolita, Immanuel Kant observava que «la fusta de què està fet l'home és tan corba que no es pot tallar res completament recte». Una ciutat és «corba», sinuosa, perquè és diversa, plena d'immigrants que parlen dotzenes de llengües; perquè les desigualtats hi són evidents, amb senyores sofisticades que dinen a poques cantonades dels esgotats treballadors de neteja del transport públic; per les tensions que conté, com ara la concentració d'una pila de joves llicenciats a la caça de les poques feines disponibles... ¿La *ville* física pot resoldre aquestes dificultats? ¿Els plans per fer que un carrer sigui només per a vianants ajudaran a solucionar la crisi de l'habitatge? ¿L'ús de vidre de borosilicat de sodi als edificis farà créixer la tolerància envers els immigrants? La ciutat es veu sinuosa per l'asimetria que pateixen la seva *ville* i la seva *cit  *.²

De vegades és bo que els valors de qui construeix no encaixin amb els de la població. Per exemple, quan la gent es nega a viure amb els veïns que no són com ells. Molts

² Immanuel Kant, *Idee zu einer allgemeiner Geschichte in Weltb  rgergerlicher Absich* (1784). «Idea d'una història universal amb intenció cosmopolita», a *Història i política*. Barcelona: Edicions 62, 2002. Traducció de Salvi Turr  . La referència a la fusta «corba» apareix a la tesi 6.

europaus no poden pair la presència d'immigrants musulmans; una gran quantitat d'angloamericans creuen que els immigrants mexicans haurien de ser deportats; i de Jerusalem a Bombai, als que resen a déus diferents se'ls fa difícil viure al mateix indret. Una conseqüència d'aquest rebuig social pren la forma de les urbanitzacions privades i tancades que avui dia, arreu del món, són la forma més popular de noves promocions residencials. L'urbanista hauria d'anar contra la voluntat de la gent i negar-se a construir comunitats tancades; s'hauria de barrar el pas als prejudicis en nom de la justícia. Però no hi ha una manera fàcil i senzilla de dotar la justícia d'una forma física... com vaig descobrir molt aviat quan feia d'urbanista.

Al començament de la dècada dels seixanta, es va plantejar la construcció d'una escola nova en un barri obrer de Boston. ¿Seria una escola d'integració racial, o segregada, com les que hi havia a la majoria de barris obrers de la ciutat en aquella època? Si havia de ser integradora, els urbanistes l'havíem de dotar de grans zones d'aparcament i parades per als autobusos que portarien i recollirien els infants negres de l'escola. Els pares blancs van resistir-se veladament a la integració tot

argüint que la comunitat necessitava més espais verds i no zones d'aparcament. Els urbanistes havien d'estar al servei de la comunitat i no imposar un conjunt de valors des de fora. ¿Quin dret teníem la gent com jo (educada a Harvard, carregada d'estadístiques sobre la segregació i plànols impecablement executats) a dir als conductor d'autobús, personal de neteja i obrers industrials del sud de Boston com havien de viure? M'alegro de dir que els meus caps van mantenir-se fermes; no van cedir al sentiment de culpa de classe. Ara bé, la manca d'encaix entre viscut i construït no es pot solucionar simplement a un urbanista que es mantingui fidel a uns principis ètics. En el nostre cas, això només va empitjorar la situació, perquè les nostres demostracions de virtut encara van generar més ira entre la població blanca.

Aquest és el problema ètic que tenen avui les ciutats. ¿L'urbanisme ha de representar la societat tal com és, o aspirar a canviar-la? Si Kant té raó, l'encaix entre *ville* i *cité* mai no pot ser perfecte. Què hem de fer, llavors?